

EKSPORT-IMPORT JARAYONLARINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY INVESTITSİYALARNING ROLI

G'ulomov Otabek Turdali o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,

Buxgalteriya hisobi va audit fakulteti,

Buxgalteriya hisobi ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabasi

Akbarova Sayyora

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti

Annotatsiya. Ushbu maqolada eksport-import operatsiyalarida xorijiy investitsiyalarning o'rni va ularning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri yoritilgan. Tadqiqotda xorijiy investitsiyalarning eksport salohiyatini oshirish, import o'rnini bosish jarayonlarini rivojlantirish hamda ishlab chiqarish modernizatsiyasidagi roli tahlil qilingan. Shuningdek, investitsiyalar oqimi orqali milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va valyuta tushumlarini ko'paytirish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Xorijiy investitsiyalar, eksport, import, tashqi savdo, iqtisodiy rivojlanish, investitsion muhit, valyuta tushumlari, import o'rnini bosish, eksport salohiyati, global iqtisodiyot, iqtisodiy integratsiya.

Zamonaviy jahon iqtisodiyotida tashqi iqtisodiy aloqalar har bir mamlakatning iqtisodiy barqarorligi va rivojlanish darajasini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Xususan, eksport-import operatsiyalari davlatlarning xalqaro mehnat taqsimotidagi o'rnini belgilab beradi hamda milliy iqtisodiyotning global iqtisodiyotga integratsiyalashuvini ta'minlaydi. So'nggi yillarda xorijiy investitsiyalar eksport-import jarayonlarining rivojlanishida strategik ahamiyat kasb etmoqda. Ular ishlab chiqarish sohalarini modernizatsiya qilish, zamonaviy texnologiyalarni jalb etish, eksportbop mahsulotlar hajmini oshirish hamda import o'rnini bosuvchi ishlab chiqarishni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan

birga, xorijiy investitsiyalar milliy iqtisodiyotga qo'shimcha moliyaviy resurslar jalb etish, yangi ish o'rinlarini yaratish va valyuta tushumlarini ko'paytirish imkonini beradi.

Eksport-import operatsiyalari har qanday davlat iqtisodiyotining tashqi iqtisodiy faoliyatini shakllantiruvchi asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, milliy iqtisodiyotning jahon xo'jaligi tizimiga integratsiyalashuvini ta'minlaydi. Ushbu jarayonlar orqali mamlakatlar o'zaro tovarlar, xizmatlar va kapital almashinuvini amalga oshiradi, bu esa iqtisodiy o'sish va barqaror rivojlanish uchun muhim shartlardan biri hisoblanadi. Mazkur jarayonda xorijiy investitsiyalar (Foreign Direct Investment – FDI) alohida ahamiyat kasb etadi

Xorijiy investitsiyalar eksport-import operatsiyalarini rivojlantirishda muhim strategik ahamiyatga ega bo'lib, ular milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishga, ishlab chiqarish samaradorligini kuchaytirishga hamda tashqi savdo balansini yaxshilashga xizmat qiladi. Investitsiyalar oqimi orqali korxonalar zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlanadi, ishlab chiqarish jarayonlari optimallashtiriladi va xalqaro standartlarga mos mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyati kengayadi.

Xorijiy investitsiyalar quyidagi asosiy funksiyalarni bajaradi:

- ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish;
- eksportbop mahsulotlar hajmini oshirish;
- yangi texnologiyalar va innovatsiyalarni jalb qilish;
- xalqaro bozorga chiqishni kengaytirish;
- valyuta tushumlarini ko'paytirish.

Xorijiy investitsiyalar eksport salohiyatini oshirishda eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Ular ishlab chiqarish tarmoqlariga zamonaviy texnologiyalar, ilg'or boshqaruv tizimlari va xalqaro tajribani olib kirishi orqali mahsulot sifatini yaxshilaydi hamda tashqi bozorlarda raqobatbardoshlikni O'zbekiston sharoitida so'nggi yillarda xorijiy investitsiyalar ayniqsa sanoat, to'qimachilik, kimyo, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash hamda avtomobilsozlik tarmoqlarida eksport salohiyatini sezilarli darajada oshirmoqda.

Xorijiy investitsiyalar eksport salohiyatini oshirishda muhim iqtisodiy mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. Ular yordamida korxonalar zamonaviy texnologiyalar va innovatsion uskunalar jalb qilinib, yuqori sifatli hamda xalqaro bozorda talab yuqori bo'lgan mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyati yaratiladi. Shuningdek, ishlab chiqarish jarayonining xalqaro standartlarga moslashtirilishi mahsulotlarning eksport bozorlariga chiqishini osonlashtiradi. Xorijiy investitsiyalar ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, resurslardan samarali foydalanish va mehnat unumdorligini oshirish orqali mahsulot tannarxining pasayishiga xizmat qiladi. Natijada korxonalar xalqaro bozorda raqobatbardoshligini kuchaytiradi. Shu bilan birga, investitsiyalar asosida milliy brendlarni shakllantirish, ularni xorijiy bozorlarda targ'ib qilish hamda logistika va eksport infratuzilmasini rivojlantirish imkoniyatlari kengayadi. Bu esa mamlakat eksport hajmining ortishi va tashqi iqtisodiy aloqalarning mustahkamlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

1-jadval Natijaviy tahlil

Yo'nalish	Investitsiya ta'siri	Eksport natijasi
To'qimachilik sanoati	Zamonaviy texnologiyalar joriy etildi	Tayyor mahsulot eksporti oshdi
Avtomobilsozlik	Yig'uv va ishlab chiqarish modernizatsiyasi	Mintaqaviy eksport bozori kengaydi
Kimyo sanoati	Yangi zavodlar va texnologiyalar	Mineral o'g'itlar eksporti ortdi
Qishloq xo'jaligi	Qayta ishlash korxonalari rivojlandi	Meva-sabzavot eksporti ko'paydi

qismini ta'minlamoqda. Xususan:

- to'qimachilik sanoati – Turkiya, Janubiy Koreya va Xitoy investitsiyalari hisobiga paxta xomashyosidan tayyor mahsulot ishlab chiqarish kengaydi;
- avtomobilsozlik (UzAuto Motors tizimi) – xorijiy texnologiyalar asosida ishlab chiqarish modernizatsiya qilinib, ichki va tashqi bozorga eksport salohiyati oshdi;
- kimyo sanoati – Rossiya va Yevropa hamkorligi asosida mineral o'g'itlar ishlab chiqarish kengayib, eksport hajmi ortdi;
- qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash – meva-sabzavot eksporti (quritilgan mevalar, konservalar) yangi investitsiyalar hisobiga rivojlandi.

Xorijiy investitsiyalar import o'rnini bosish strategiyasini amalga oshirishda muhim iqtisodiy vosita hisoblanadi. O'zbekiston sharoitida import o'rnini bosish siyosati so'nggi yillarda sanoatni rivojlantirish, mahalliyashtirish dasturlari va xorijiy investorlar bilan hamkorlik orqali faol amalga oshirilmoqda.

Xorijiy investitsiyalar import o'rnini bosish jarayonida mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ular yordamida zamonaviy korxonalar tashkil etilib, mahalliy ishlab chiqarish hajmi kengayadi hamda yangi texnologiyalar joriy qilinadi. Natijada ilgari chetdan olib kelingan mahsulotlarni ichki bozorda ishlab chiqarish imkoniyati paydo bo'ladi. Shu bilan birga, ishlab chiqarish jarayonida mahalliy xomashyo va butlovchi qismlardan foydalanish darajasi ortib, ishlab chiqarish zanjirlarining lokalizatsiyasi kuchayadi. Bu esa import qilinadigan xomashyo va tayyor mahsulotlar hajmini kamaytirishga xizmat qiladi. Xorijiy investitsiyalar asosida tashkil etilgan ishlab chiqarish korxonalari ichki bozordagi talabni mahalliy mahsulotlar bilan ta'minlashga yordam berib, iqtisodiy mustaqillik va raqobatbardoshlikni oshiradi.

O'zbekistonda import o'rnini bosish jarayoni bir qator tarmoqlarda xorijiy investitsiyalar hisobiga jadal rivojlanmoqda:

- **Avtomobilsozlik sanoati** – UzAuto Motors va boshqa qo'shma korxonalar orqali avtomobil ehtiyot qismlarining katta qismi mamlakat ichida ishlab chiqarilmoqda. Bu ilgari import qilinadigan qismlarni sezilarli kamaytirdi.

- **Farmatsevtika sanoati** – Hindiston, Germaniya va Rossiya investitsiyalari asosida dori vositalarini ishlab chiqarish kengayib, import dori vositalariga bog‘liqlik qisqardi.
- **Qurilish materiallari sanoati** – sement, gips, keramik plitalar kabi mahsulotlar ichki ishlab chiqarish hisobiga to‘liq ta‘minlanmoqda.
- **To‘qimachilik sanoati** – paxta xomashyosidan tayyor kiyim-kechak ishlab chiqarish yo‘lga qo‘yilib, tayyor mahsulot importi kamaygan.

Xulosa qilib aytganda, xorijiy investitsiyalar eksport-import operatsiyalarining rivojlanishida hal qiluvchi strategik omil hisoblanadi. Ular nafaqat ishlab chiqarish hajmini oshiradi, balki iqtisodiyotning texnologik darajasini yangilaydi, tashqi savdo tarkibini o‘zgartiradi va milliy iqtisodiyotning global bozorga integratsiyalashuvini kuchaytiradi. O‘zbekiston tajribasi asosida xulosa qilganda, xorijiy investitsiyalar so‘nggi yillarda sanoat, to‘qimachilik, avtomobilsozlik, kimyo, farmatsevtika va qurilish materiallari kabi tarmoqlarda sezilarli ijobiy natijalarni yuzaga keltirdi. Bu investitsiyalar hisobiga yangi ishlab chiqarish quvvatlari ishga tushirildi, zamonaviy texnologiyalar joriy etildi hamda korxonalarining eksport salohiyati sezilarli darajada oshdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi – rasmiy ma’lumotlar bazasi
<https://stat.uz/>
2. O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi
<https://www.miit.uz/>
3. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki – iqtisodiy ko‘rsatkichlar va hisobotlar
<https://www.cbu.uz/>
4. Sardor o‘g‘li O.B.MILLIY IQTISODIYOTDA XORIJIY INVESTITSIYALARNING ROLI //SHOKH LIBRARY. – 2025. – T. 1. – №. 10.

5. Sunnatovich I. B. et al. **GLOBALASHUV SHAROITIDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISH IMKONIYATLARI VA ULARDAN FOYDALANISH** //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2025. – Т. 58. – №. 4. – С. 216-233.

6. Alloma Y., Sayyora A. **KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING O 'SISH DINAMIKASINI STATISTIK TAHLIL QILISH** //TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G 'OYALAR. – 2025. – Т. 1. – №. 8. – С. 950-954.

